

Wstęp

Biologiczny wymiar życia społecznego nieustannie zadziwia bogactwem zagadnień i aspektów, które wpisują się w obszar zainteresowań przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych i środowisk naukowo-badawczych. Współczesny postęp medycyny, tempo zmian, technicyzacja procedur, procesów komunikacyjnych, intensywność rozwoju biotechnologicznego skutkują m.in. faktem, że zagadnienia z zakresu problematyki dotyczącej biologicznego wymiaru życia społecznego, analizowane są z perspektywy różnych paradygmatów, teorii, stanowisk – a pozycja, którą oddajemy do państwa dyspozycji stanowi znakomite zobrazowanie owego bogactwa. Postęp i rozwój biotechnologii w medycynie są źródłem nadziei, ale i wyzwania, które współczesność stawia przed „człowiekiem”. Stąd szerokie spektrum problemów, którym proponujemy, abyście się Państwo z nami przyjrzeni.

Medykalizacja, biomedycyna czy też wręcz genetyzacja społeczeństwa, to zjawiska coraz częściej poddawane szczegółowym analizom naukowo-badawczym. W pierwszej części książki, zatytułowanej: *Wyzwania współczesności a biologiczny wymiar życia społecznego*, zamieszczone zostały opracowania mieszczące się w tej problematyce. Otwiera ją artykuł Jana Domaradzkiego, *Homo geneticus jako zoon genetikon. Prawo do niewiedzy a obowiązki wiedzy w dobie ryzyka genetycznego*, w którym autor scharakteryzował możliwości, jakie genetyka stwarza neoliberalnej polityce państwa w zakresie kontroli jednostek. Biowładza sprawowana przez państwo pod szczytnymi hasłami: „prawa do zdrowia”, „autonomii”, „wyboru” i „osobistej odpowiedzialności”, skutkuje, zdaniem autora, moralizacją dyskursu genetycznego, zaś „biogenetyzacja” genetyki znajduje swój szczególny wyraz w rozważaniach o tym, czy krzywdą może być powołanie człowieka do istnienia? W oparciu o badania własne J. Domaradzki zaprezentował szeroki katalog argumentów („za” i „przeciw”) dotyczących prawa jednostki do niewiedzy

o ryzyku genetycznym oraz scharakteryzował szczególny wymiar etosu obowiązku, który konstytuuje ideę biologicznego obywatelstwa.

Współczesny rozwój medycyny i genetyki kreuje także dylematy opisane przez Martę Trębaczewską. Sukces badań w obszarze transplantologii, zapłodnienia pozaustrojowego oraz genetyki umożliwia realizację marzeń o macierzyństwie, podważając jednoznaczną odpowiedź na pytanie: kto jest ojcem i matką...? Szeroki zakres wariantów możliwych do zastosowania w „technologicznie wykonalnym poczęciu” skutkuje niejednoznacznością ocen moralnych, etycznych, prawnych i społecznych. Autorka, w artykule zatytułowanym „*Mater semper certa est?*” *Medycyna a kwestia rodzicielstwa*, pod rozwagę poddaje różne możliwości prawnej regulacji, tak szeroko ujmowanego rodzicielstwa oraz konsekwencji społecznych z nich wynikających.

Biowładza to obszar problemowy, do którego nawiązał także Michał Szostek w artykule „*Jakie matki, takie dzieci*”, czyli *dominujące dyskursy o otyłości w perspektywie biopedagogicznej*. Charakteryzując współczesny (i jakże aktualny) problem wprowadzenia ciała w obręb nowej formy władzy – biopolityki, autor odwołał się do stanowisk teoretycznych i dyskursu naukowego, w obszarze których fundamentalne znaczenie odgrywa kreowana przez nie norma. Nawiązując do Michaela Foucault, wskazał na tendencje rozwoju dyscyplinujących technologii władzy, odnoszących się zarówno do pojedynczego ciała, jak i technologii regulujących, stosowanych w odniesieniu do zbiorowości. W tekście odnajdziemy, opisaną w perspektywie biopedagogiki, ogólną krytykę kampanii społecznych, promujących zdrowy styl życia, *które mogą się stać mechanizmem stygmatyzowania i opresjonowania osób otyłych*.

Pozostając w kontekście rozważań o charakterze politycznym, istotne miejsce we współczesnym dyskursie publicznym, wywołując skrajne emocje i opinie, zajmuje kwestia *in vitro*. W Polsce, oprócz problemu braku wykładni prawnej, znaczącym jest brak możliwości wypracowania konsensusu wśród przedstawicieli medycznych grup zawodowych, środowisk społecznych, politycznych i religijnych. Paweł Przyłęcki, w artykule *Społeczno-polityczne i religijne aspekty „in vitro” w Polsce*, postanowił poddać analizie poglądy przedstawicieli wybranych religii i grup politycznych. Zaś odwołując się do publicznego dyskursu o *in vitro*, autor wskazał na dominujące w nim socjotechniki mające na celu stygmatyzację zarówno osób stosujących tę metodę, jak i urodzonych w wyniku jej zastosowania.

Szerokie spectrum postaw wobec innego współczesnego problemu, odnajdziemy w opracowaniu pt. *Ponowoczesne pojmowanie płci – transseksualizm w dyskursie społecznym*. Ewa Pietrucha, autorka artykułu zamykającego pierwszą część książki, podjęła próbę odpowiedzi na

pytania: jak przemiany ponowoczesności wpływają na postrzeganie płciowości oraz w jaki sposób transseksualizm wpisuje się we współczesne pojmowanie płciowości? Odwołując się do kwestii płciowości i tożsamości płciowej, autorka podjęła rozważania dotyczące znaczenia tych pojęć w ponowoczesnym świecie, zaś zjawisko transpłciowości poddała analizie, wykorzystując współczesny dyskurs socjologiczny, medyczny oraz medialny.

Część drugą monografii, stanowi niezwykle ciekawy, zróżnicowany i bogaty zbiór artykułów, w których autorzy podejmują socjologiczne rozważania nad wybranymi problemami współczesnej medycyny. Rozpoczyna ją refleksja dotycząca panowania nad zbiorowością, z wykorzystaniem norm regulujących sposoby istnienia, rodzenia i umierania. Autorki artykułu *Samodyscyplina drogą do zdrowia*, Iwona Taranowicz i Monika Wójta-Kempa, odwołując się do wymiaru biowładzy i stanowisk m.in. M. Foucault, wykazują, że reguły zdrowotne przyjmują postać reżimów, a zadaniem jednostki jest umiejętność przejęcia indywidualnej kontroli nad swoim zdrowiem, wykazanie się samodyscypliną, czyli sprawowanie permanentnego nadzoru nad wszelkimi czynnikami, które mu zagrażają.

Kształtowanie odpowiednich postaw, promocja zdrowia i reguł zdrowotnych, to także przedmiot zainteresowań autorki kolejnego artykułu, Katarzyny Błaszczuk. W oparciu o analizę jednego z wdrożonych programów zdrowotnych realizowanych przez placówkę oświatowo-wychowawczą, autorka w opracowaniu *Kształtowanie postaw dzieci i młodzieży wobec zdrowia jako wartości. Rozwój Sieci Szkół Promujących Zdrowie w województwie podkarpackim*, zaprezentowała m.in. założenia i przebieg realizacji programu Szkoła Promująca Zdrowie. Jak słusznie zauważa autorka, idea szkół promujących zasady racjonalnego stylu życia, jest dużo lepszym rozwiązaniem niż naprawianie rezultatów niezdrowego stylu życia, przy wykorzystaniu zdobyczy współczesnej medycyny i farmakologii.

W obszarze socjologii medycyny znajdujemy często odległe i niezwykle zróżnicowane wątki wpisujące się w problematykę zdrowia. Agnieszka Pawlak, autorka artykułu *Emigracja zarobkowa w kontekście zdrowia i choroby. Nowy obszar teoretycznych i badawczych dociekań dla socjologii medycyny*, wyszła poza podejmowaną dotychczas, krajową perspektywę problemów. Interesujące ją zagadnienia dotyczące zdrowia emigrantów umiejscowiła w socjomedycznych ramach teoretyczno-badawczych oraz scharakteryzowała zarówno w perspektywie danych zastanych, jak i ciekawych badań własnych. Emigranci i ich rodziny mają do czynienia z różnymi czynnikami ryzyka. Szczegółowa analiza tych czynników umożliwiła autorce skonstruowanie modelu analizy

zdrowia emigrantów, mogącego mieć (zdaniem autorki) zastosowanie w polityce migracyjnej.

Do problemów współczesnej rzeczywistości społecznej niewątpliwie należą zaburzenia psychiczne. Anna Prokop, podejmując problematykę zdrowia psychicznego (w artykule *Zdrowie psychiczne a dyskurs medialny w Polsce*), swoje zainteresowania badawcze skoncentrowała na analizie postaw wobec osób chorujących psychicznie oraz analizie uwarunkowań społeczno-kulturowych owych postaw. W oparciu o eksplorację polskiego dyskursu publicznego doszła do ciekawych wniosków i wskazała na potrzebę pogłębienia rozumienia pól znaczeniowych zdrowia psychicznego, tworzonych w przestrzeni publicznej przez media. *Media powinny edukować swoich odbiorców w zakresie zdrowia psychicznego, jak również publikować takie przekazy, które zawierać będą niezafałszowany i nietendencyjny wizerunek osób zdrowiejących.*

O różnorodności zainteresowań badawczych współautorów książki może świadczyć problematyka kolejnego artykułu: *Pacjenci kontra lekarze? Ewaluacja jakości usług podstawowej opieki zdrowotnej – studium przypadku*. Wojciech Jagodziński i Zuzanna Kupsik zaprezentowali wyniki badań dotyczących oceny jakości usług medycznych, świadczonych w ramach podstawowej opieki medycznej, w jednej z wielkopolskich gmin. Przywołane dane, zdaniem autorów, umożliwią wskazanie czynników determinujących satysfakcję pacjentów oraz ukazują zakres możliwych działań, mających na celu podnoszenie jakości usług medycznych w kontekście uwarunkowań systemowych, organizacyjnych i finansowych polskiej opieki medycznej. Cel realizacji badań, opisanych w kolejnym artykule, autorstwa Kariny Erenkfeit i Liwii Dudzińskiej, także ma wymiar pragmatyczny – a mianowicie: wskazanie, jak kształtuje się doświadczenie choroby zawodowej w różnych sferach życia z perspektywy pacjenta. Autorki, w opracowaniu: *Doświadczenia choroby zawodowej z perspektywy pacjenta. Wyniki wstępnych badań w ujęciu socjologii medycyny*, odwołując się do wykładni teoretycznej i praktycznej socjologii medycyny i socjologii pracy, podjęła problematykę zaprezentowały w perspektywie indywidualnego doświadczenia choroby i indywidualnej jej interpretacji, czyli indywidualnego stosunku do choroby. Znakomitym pogłębieniem teoretycznych rozważań są podjęte przez Bartosza Abramowicza w artykule: *Klasyk (częściowo) oswojony. Kategoria analityczna roli chorego Talcotta Parsonsa i jej status we współczesnej socjologii medycyny*. Autor odniósł się bowiem do dwóch aspektów, uważanych za pionierski wkład klasyka socjologii Talcotta Parsonsa, w rozwój socjologii medycyny. Pod znakiem zapytania stawia jednak „użyteczność” koncepcji roli chorego oraz modelu relacji

lekarz – pacjent (opisanych w przyjętym przez Parsonsa paradygmacie funkcjonalnym), we współczesnej socjologii medycyny.

Socjologia zdrowia, choroby, medycyny to obszar zagadnień o rosnącym wciąż znaczeniu. Kwestie dotyczące zagrożeń odnoszących się do zdrowia populacji są niewątpliwie jednym z poważniejszych problemów współczesnej medycyny, należą do nich także choroby przewlekłe. W rozważaniach z tego zakresu, Wojciech Bielecki w artykule, *Markery ryzyka przewlekłych chorób niezakaźnych (CNCDs) a proces modernizacji biomedycznej społeczeństwa – wyzwania i dylematy współczesności*, wskazuje, że są one także wskaźnikiem przemian, którym podlega całe społeczeństwo. *Przewlekłe choroby niezakaźne w sposób globalny zmieniają bowiem społeczną percepcję świata; stają się swoistym pryzmatem, przez który postrzegamy rzeczywistość i nasze z nią relacje.* W zakończeniu autor stawia tezę o konieczności zwrócenia uwagi na błędy kategorialne w użyciu predykatów dotyczących sekwencji działań prewencyjnych i ich społecznych kontekstów.

Zdobycze współczesnej medycyny, tempo rozwoju jej kluczowych dziedzin są źródłem radości, nadziei, ale i konfliktów, dylematów. Są inspiracją dla badaczy, przedstawicieli różnych środowisk naukowych. Wpisywanie zdrowia, ciała w politykę i wprzęgnięcie ich w narzędzia władzy jest obecnie coraz bardziej widoczne. Szeroki zakres przywołanych w monografii rozważań, zarówno teoretycznych, jak i praktycznych, stanowi doskonały dowód wielkowymiarowości i różnorodność zagadnień wpisujących się w socjologię medycyny i biopolitykę – szczególnie w dobie tak znaczących przemian społeczno-kulturowo-gospodarczych. Dlatego też kierujemy ją nie tylko do środowisk socjologów, pedagogów, lekarzy (personelu medycznego), ale i działaczy społecznych, polityków i administratorów życia społecznego. Żywimy także nadzieję, że będzie dla Państwa zarówno źródłem inspiracji teoretycznych, jak i praktycznych, mających na celu wdrażanie działań szeroko rozumianej – poprawy jakości życia.

Życzymy Państwu miłej lektury
Małgorzata Synowiec-Piłat i Alicja Łaska-Formejster